

Sygn. akt I ACa 721/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 października 2020 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: Sędzia Roman Dzikczek

Sędziowie: Beata Byszewska (spr)

Dagmara Olczak-Dąbrowska (del)

po rozpoznaniu w dniu 6 października 2020 r. w Warszawie

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa T. O.

przeciwko (...) Towarzystwu (...) S.A. w W.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 30 lipca 2019 r., sygn. akt XXIV C 401/18

1. zmienia zaskarżony wyrok częściowo w punkcie pierwszym w ten sposób, że oddala powództwo o odsetki ustawowe za opóźnienie od kwoty 20 704,56 zł (dwadzieścia tysięcy siedemset cztery złote pięćdziesiąt sześć groszy) od dnia 17 kwietnia 2014 r. do dnia 26 czerwca 2018 r. i od kwoty 54 879,20 zł (pięćdziesiąt cztery tysiące osiemset siedemdziesiąt dziewięć złotych dwadzieścia groszy) od dnia 26 czerwca 2016 r. do dnia 26 czerwca 2018 r.;

2. zasądza od T. O. na rzecz (...) Towarzystwa (...) S.A. w W. kwotę 3 936 zł (trzy tysiące dziewięćset trzydzieści sześć złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Dagmara Olczak-Dąbrowska Roman Dzikczek Beata Byszewska

I ACa 721/19

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 30 lipca 2019 r. Sąd Okręgowy w Warszawie

1. zasądził od (...) Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz T. O. 75 583,76 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie:

- od kwoty 20 704,56 zł od dnia 17 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty;

- od kwoty 54 879,20 zł od dnia 26 czerwca 2014 r. do dnia zapłaty;

2. umorzył postępowanie w zakresie kwoty 2238,15 zł;
3. oddalił powództwo w pozostałym zakresie;
4. zasądził od (...) Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz T. O. 9 309 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Powyższy wyrok zapadł po dokonaniu przez Sąd Okręgowy następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych:

W dniach 16 listopada 2012 r. oraz 24 stycznia 2013 r. roku T. O. przystąpił do pięciu umów grupowego ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi DB Inwestuj w przyszłość zawartymi z (...) S.A., które zostały potwierdzone polisami nr (...). Umowy zostały zawarte na czas nieokreślony. Powód zobowiązał się do uiszczania rocznej składki regularnej w kwotach odpowiednio w przypadku 4 polis po 20 000 zł oraz w jednej z polis po 1 800 zł i wpłacił pierwsze składki w łącznej kwocie 81 800 zł. Integralną część umów stanowił dokument zatytułowany Ogólne Warunki Ubezpieczenia (OWU). Przedmiotem umowy było życie ubezpieczonego oraz inwestowanie środków pochodzących ze składek wpłacanych z tytułu umowy w ramach ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego w okresie obowiązywania umowy. Rozwiązanie umowy mogło nastąpić w określonych przypadkach, w szczególności w sytuacji nieuiszczenia przez ubezpieczającego składki regularnej. Powód zaprzestał opłacania składek w ramach umów. W związku z tym umowy wygasły.

W związku z wygaśnięciem umów, pozwany pismami z 10 kwietnia 2014 roku poinformował powoda o wartości umorzonych jednostek uczestnictwa, które wynosiły w ramach 2 umów łącznie 21 908,91 zł, o pobraniu opłat za wykup w łącznej wysokości 20 813,47 zł oraz wypłacie netto w łącznej kwocie 1 095,44 zł. Umorzenie jednostek uczestnictwa nastąpiło w dniu 17 marca 2014 r. Kolejno pismami z 13 czerwca 2014 roku pozwany poinformował powoda o wartości umorzonych jednostek uczestnictwa, które wynosiły w ramach 3 umów łącznie 57 632,94 zł, o pobraniu opłat za wykup w łącznej wysokości 54 770,29 zł oraz wypłacie netto w łącznej kwocie 2 882,65 zł. Umorzenie jednostek uczestnictwa nastąpiło w dniu 26 maja 2014 r.

Wysokość wypłaconych środków i wysokość opłaty za wykup została ustalona na podstawie artykułu IX OWU. W myśl art. IX ust. 2 OWU całkowity wykup polisy ma wartość równą wartości polisy pomniejszoną o opłatę za całkowity wykup wartości polisy oraz wartości dodatkowej pomniejszonej o opłatę za całkowity wykup wartości dodatkowej. Wysokości powyższych opłat określone są w Tabeli opłat i limitów. Zgodnie z art. IX ust. 4 OWU opłata z tytułu całkowitego lub częściowego wykupu wartości polisy określona jest jako procent wypłacanej wartości polisy powstałej ze składek regularnych należnej w pierwszych pięciu latach polisy, lecz nie więcej niż wartość polisy. Zgodnie z dołączoną do OWU Tabelą opłat i limitów wysokość opłaty za całkowity wykup wartości polisy wynosi w pierwszym roku polisy 98 % wartości polisy powstałej ze składki regularnej należnej w pierwszych pięciu latach polisy (nie więcej niż wartość polisy), w drugim roku – 95 %, w trzecim roku – 85 %, w czwartym roku – 70 %, w piątym roku – 55 %, w szóstym roku – 40 %, w siódmym roku – 25 %, w ósmym roku – 20 %, w dziewiątym roku – 10 %, w dziesiątym roku – 5 %, w jedenastym i następnym latach – 0 %.

Sąd Okręgowy oceniając zasadność roszczenia w pierwszej kolejności nie podzielił zarzutu przedawnienia podniesionego przez stronę pozwaną odwołując się do orzeczenia Sądu Najwyższego zapadłego w sprawie III CZP 20/18.

Dalej Sąd pierwszej instancji wskazał, że roszczenie powoda opierało się na twierdzeniu, że postanowienia łączącej go z pozwaną umowy, w części dotyczącej ustalenia wysokości świadczenia wykupu mają charakter klauzuli niedozwolonej i w związku z tym nie są dla niego wiążące. Sąd Okręgowy podzielił argumentację powoda w tym zakresie wskazując na treść art. 385¹ § 1 k.c. oraz ocenił, że powód przystępująca do umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym powód działał jako konsument w rozumieniu art. 22¹ k.c., zaś pozwana, która profesjonalnie zajmuje się działalnością ubezpieczeniową, występowała w umowie jako przedsiębiorca, nadto, że skarżone przez powoda postanowienia umowne związane ze świadczeniem wykupu nie zostały przez niego indywidualnie uzgodnione przez pozwaną.

Dalej Sąd Okręgowy ocenił, że postanowienia umowne dotyczące wartości świadczenia wykupu polisy, a konkretnie sposobu ustalania jego wysokości nie stanowiły głównego świadczenia stron umowy, ponieważ w umowach grupowego ubezpieczenia na życie i dożycie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, do których przystąpił powód, główne świadczenia stron ograniczały się do obowiązku zapłaty składki przez ubezpieczonego i świadczenia usług ubezpieczeniowych po stronie ubezpieczyciela, w szczególności spełnienie świadczenia związanego z wystąpieniem zdarzenia ubezpieczeniowego, zaś w zakresie elementu inwestycyjnego umowy - na obowiązku lokowania środków w określone produkty inwestycyjne.

Jednocześnie Sąd Okręgowy przyjął, że postanowienia dotyczące opłat z tytułu całkowitego lub częściowego wykupu miały charakter abuzywny, kształtując prawa i obowiązki powoda w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami oraz rażąco naruszając jej interesy. Niewątpliwie co do zasady umowy ubezpieczenia są zawierane na wiele lat. Jednocześnie jednak oczywistym jest, że część klientów ostatecznie podejmie decyzję o wcześniejszym rozwiązaniu z umowy, do czego ma pełne prawo i okoliczność ta stanowi ryzyko przedsiębiorcy prowadzącego działalność ubezpieczeniową. Sposób uregulowania świadczenia wykupu w umowie wskazuje jednak, że swoje ryzyko pozwana jako przedsiębiorca w całości przerzuciła na konkretnego konsumenta, drastycznie obniżając wysokość tego świadczenia, w przypadku wcześniejszego rozwiązania umowy. Wysokość pobranej przez pozwaną opłaty za wykup wartości polisy była uregulowana z góry, w sposób sztywny i automatyczny. Z OWU nie wynika, aby opłata za wykup polisy miała związek z faktycznie poniesionymi przez pozwaną kosztami likwidacji polisy. Dodatkowo wartość opłaty była w początkowych latach trwania polisy znacząco wygórowana w porównaniu do kwoty zgromadzonych środków.

Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do uznania, czego domagała się pozwana, aby wysokość opłaty likwidacyjnej była uzasadniona kosztami poniesionymi przez pozwaną na utrzymywanie ochrony ubezpieczeniowej i likwidację polisy.

Wobec powyższego należało uznać, zdaniem Sądu Okręgowego, że strona pozwana postąpiła niezgodnie z dobrymi obyczajami, niełojalnie wobec powoda, wprowadzając go w błąd użytą nazwą świadczenia. Ponadto rażąco naruszyła jego interesy pozbawiając jego znacznej wysokości zgromadzonych przez nią na rachunku ubezpieczeniowym środków, stosując opłatę automatycznie, bez powiązania jej z rzeczywiście poniesionymi kosztami.

Sąd Okręgowy stwierdził, że przejęcie przez ubezpieczyciela całości lub znacznej części wpłaconych przez powoda środków, w arbitralnej wysokości nie mającej w ocenie Sądu związku z rzeczywiście poniesionymi kosztami, oraz fakt, że w takich okolicznościach to wyłącznie powód ponosi ryzyko wcześniejszego rozwiązania umowy rażąco narusza jego interes jako konsumenta, a nadto jest wyrazem nierówności stron tego stosunku zobowiązaniowego, kształtując prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza jego interesy. W świetle dyspozycji art. 385¹ § 1 i 2 k.c. postanowienia umowy dotyczące ustalenia wysokości części bazowej rachunku wypłacanej w związku z całkowitą wypłatą świadczenia wykupu nie wiążą zatem powoda, natomiast w pozostałym zakresie umowy pomiędzy stronami pozostają aktualne. Oznacza to, że w niniejszej sprawie brak było podstaw do pobrania kwoty w wysokości 75 583,76 zł, w związku z czym pozwana obowiązana była do jej zwrotu. Powództwo zasługiwało zatem w tym zakresie na uwzględnienie. Powód cofnął powództwo w zakresie kwoty przewyższającej 75 583,76 zł. co skutkowało umorzeniem postępowania w zakresie kwoty 2238,15 zł. na podstawie art. 355 par. 1 k.p.c. w zw. z art. 203 par. 1 k.p.c.

O odsetkach Sąd pierwszej instancji orzekł na podstawie art. 481 § 1 k.c. Kwestionowane postanowienie OWU nie wiązało stron, wobec tego pozwana zobowiązana była zwrócić powodowi całość zgromadzonych na rachunkach ubezpieczeniowych środków w odniesieniu do umów zawartych w dniu 16 listopada 2013 r. najpóźniej w dniu 16 kwietnia 2014 r. (do umorzenia jednostek uczestnictwa doszło 17 marca 2014 r.), a w odniesieniu do umów zawartych w dniu 24 stycznia 2013 r. najpóźniej w dniu 25 czerwca 2014 r. (do umorzenia jednostek uczestnictwa doszło 26 maja 2014 r.). Nie było potrzeby wzywania pozwanego do zapłaty, bowiem termin spełnienia świadczenia był oznaczony i wynikał z niekwestionowanych postanowień umów wiążących strony, a mianowicie art. IX ust. 8-10 OWU. W myśl art. IX ust. 9 OWU towarzystwo było zobowiązane do wypłaty wartości wykupu zgodnie z dyspozycją ubezpieczonego w terminie 30 dni od daty umorzenia jednostek uczestnictwa, zgodnie z postanowieniami ust. 8. W

ust. 8 wskazano, że towarzystwo dokonuje umorzenia jednostek uczestnictwa w terminie 3 dni od dnia otrzymania formularza niezbędnego do realizacji wypłaty.

Roszczenie w zakresie zasądzenia odsetek w szerszym zakresie zawarte w pozwie podlegało z powyższych względów oddaleniu.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 100 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wniosła strona pozwana, która zaskarżyła wyrok w części, tj. w punkcie pierwszym w zakresie zasądzenia odsetek ustawowych za opóźnienie za wskazane okresy i wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w zaskarżonym zakresie, a także o zasądzenie na swoją rzecz zwrotu kosztów postępowania za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Pozwana podniosła naruszenie art. 455 k.c., art. 410 k.c., art. 118 k.c.

Powód wniosł o oddalenie apelacji i zasądzenie na swoją rzecz od strony pozwanej kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja była uzasadniona.

Na wstępie wskazać trzeba, że apelacja została rozpoznana na posiedzeniu niejawnym wobec braku wniosku stron o przeprowadzenie rozprawy oraz uznanie przez sąd odwoławczy, że jej wyznaczenie nie jest konieczne (art. 374 k.p.c.), szczególnie wobec braku podstaw do przeprowadzania dowodów w postępowaniu apelacyjnym.

W świetle uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r. sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego, w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (III CZP 49/07, OSNC 2008/6/55). Ponieważ zaś prawna kwalifikacja stanu faktycznego jest pochodną ustaleń, o prawidłowym zastosowaniu bądź niezastosowaniu prawa materialnego można mówić dopiero wówczas, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku pozwalają na ocenę tej kwestii (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2002r. IV CKN 1532/00. Lex nr 78323).

W tej sprawie skarżący nie podważał ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd pierwszej instancji, zatem Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne bez potrzeby ich ponownego przytaczania. Były one również podstawą oceny prawnej dokonywanej przez sąd odwoławczy.

Sąd Apelacyjny uznał, że stanowisko Sądu Okręgowego w zakresie należnych powodowi odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia było nieprawidłowe. Początkowa data naliczania odsetek nie mogła bowiem wynikać z postanowień zawartej między stronami umowy. Rację ma bowiem skarżący, że źródłem roszczeń w tej sprawie są przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu wskutek pobrania przez pozwaną od powoda jako konsumenta nienależnych opłat za wykup polis.

Zgodnie z treścią art. 405 k.c. kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości. Natomiast zgodnie z dyspozycją art. 410 § 1 k.c. ww. przepis stosuje się w szczególności do świadczenia nienależnego. Definicję świadczenia nienależnego ustawodawca zawarł w treści art. 410 § 2 k.c., zgodnie z którym świadczenie jest nienależne, jeżeli ten kto je spełnił nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia. W konsekwencji bezpodstawnie pobrana kwota z tytułu opłaty likwidacyjnej, podlegała zwrotowi na rzecz powoda według konstrukcji zwrotu nienależnego świadczenia w rozumieniu art. 410 k.c. Wprawdzie Sąd Okręgowy nie wskazał na konkretne przepisy stanowiące

podstawę zasądzenie roszczenia, jednak z motywów zaskarżonego wyroku jasno wynika, że tą podstawą były wskazane wyżej przepisy.

W takiej sytuacji z uwagi na charakter dochodzonego roszczenia w oparciu o przepisy o nienależnym świadczeniu zastosowanie znajdzie art. 455 k.c., zatem świadczenie winno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu do zapłaty skierowanym przez zubożonego do wzbogaconego (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2004 r., V CK 461/03). W materiale dowodowym sprawy brak jest jakiegokolwiek pisma, z którego wynikałoby, że powód wezwał pozwaną do zapłaty kwoty dochodzonej pozwem, jakkolwiek z wymienianej korespondencji wynika, że prawdopodobnie zwracał się o wyjaśnienia do ubezpieczyciela (k- 45 pismo ubezpieczyciela do powoda z dnia 28 maja 2013 r.). Wobec braku wykazania przez powoda, że wzywał pozwaną do zapłaty, należało przychylić się do stanowiska skarżącej, że takim wezwaniem był dopiero pozew w tej sprawie. W aktach brak jest dowodu doręczenie jego odpisu, więc w świetle daty wysłania odpisu pozwu do strony pozwanej, odpowiedzi na pozew, zasadnym jest uwzględnienie daty podanej przez skarżącą, tj. 26 czerwca 2018 r. jako daty, w której świadczenie winno być spełnione. Od następnego dnia skarżąca popadła zatem w opóźnienie, więc odsetki ustawowe za opóźnienie winny być zasądzone dopiero od dnia 27 czerwca 2018 r.

Zasadne były więc zarzuty naruszenia art. 455 k.c. i art. 410 k.c.

Z powyższych przyczyn apelacja była w uzasadniona w całości.

Zarzut naruszenia art. 118 k.c. był wobec ustalenia daty początkowej odsetek na dzień 27 czerwca 2018 r. bez znaczenia dla rozstrzygnięcia, tym niemniej należy podnieść, że roszczenie o zasądzenie odsetek jest roszczeniem akcesoryjnym i jako świadczenie okresowe, zgodnie z art. 118 k.c., przedawnia się z upływem 3 lat.

Z tych wszystkich przyczyn apelacja podlegała uwzględnieniu na podstawie art. 386 § 1 k.p.c., a zaskarżony wyrok zmianie zgodnie z wnioskami apelacji. Nie było podstaw do korekty rozstrzygnięcia o kosztach procesu w pierwszej instancji, ponieważ zmiana rozstrzygnięcia obejmuje jedynie należność odsetkową. Stąd koszty winny być rozliczone proporcjonalnie do uwzględnienia roszczenia głównego.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c., zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik postępowania. Koszty postępowania apelacyjnego powinien ponieść powód jako przegrywający sprawę. Na zasądzoną kwotę 3936 zł składały się opłata od apelacji (1236 zł) oraz wynagrodzenie pełnomocnika (2700 zł).

Dagmara Olczak-Dąbrowska Roman Dzięczek Beata Byszewska

Zarządzenie: odpis wyroku doręczyć peł. stron

(uzasadnienie na wniosek, od wyroku stronom nie przysługuje skarga kasacyjna, na postanowienie o kosztach stronom służy zażalenie do innego składu SA)

B. Byszewska